

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Кафедра педагогіки та методики початкової освіти

YURIY FEDKOVYCH
CHERNIVTSI
NATIONAL
UNIVERSITY

Розвиток освітніх систем в умовах євроінтеграційних трансформацій

26-27 травня

Збірник матеріалів
Міжнародної
науково-практичної конференції

Чернівці-2021 р.

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Національна Академія педагогічних наук України
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені І. Зязюна НАПН України
Львівський національний університет імені Івана Франка
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова
Тернопільський національний педагогічний університет імені В. Гнатюка
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
Коломийський навчально-науковий інститут
Мукачівський державний університет
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Національний університет «Острозька академія»
Рівненський державний гуманітарний університет
Світова Координаційна Виховно-Освітня Рада Світового Конгресу Українців
(Канада)
Гданська Вища школа гуманістична (Польща)
Вища лінгвістична школа у Ченстохово (Польща)
Сучавський університет імені Штефана Чел Маре (Румунія)
Університет міжнародного бізнесу ISM (Словакія)
Аріельський університет (Ізраїль)

РОЗВИТОК ОСВІТНІХ СИСТЕМ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

***Збірник матеріалів
Міжнародної науково-практичної конференції***

26-27 травня 2021 р.

Чернівці – 2021

УДК 37(082)

Р 64

Друкується за ухвалою Вченої ради Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича
(протокол № 7 від 30 червня 2021 року)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Філіпчук Георгій Георгійович, доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член (академік) Національної Академії педагогічних наук України;

Федірчик Тетяна Дмитрівна, доктор педагогічних наук, професор;

Романюк Світлана Захарівна, доктор педагогічних наук, професор;

Янкович Олександра Іванівна, доктор педагогічних наук, професор;

Шестобуз Ольга Сергіївна, кандидат педагогічних наук, доцент;

Kierzkowska Iryna, Dr. prof. Gdańska Wyższa Szkoła Humanistyczna

(Польща);

Colomeischi Aurora-Adina, Phd, associate professor, Stefan cel Mare
University (Румунія).

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Хомич Лідія Олексіївна, доктор педагогічних наук, професор, заступник
директора з наукової роботи Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені
Івана Зязюна НАПН України;

Осадченко Інна Іванівна, доктор педагогічних наук, професор кафедри
педагогіки та освітнього менеджменту Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини.

Р 64 Розвиток освітніх систем в умовах євроінтеграційних трансформацій:

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Чернівці, 26-27 травня
2021 року / за наук. ред. д. пед. наук С.З. Романюк. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т,
2021. 328 с.

ISBN 978-966-423-634-5

До збірника увійшли наукові доповіді та виступи учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Розвиток освітніх систем в умовах євроінтеграційних трансформацій», які розкривають освітні системи у вимірі ретроспективних та сучасних реалій: вітчизняний і міжнародний досвід, тенденції розвитку вищої педагогічної освіти у світовому освітньому просторі, компетентнісний підхід у професійному становленні сучасного педагога, розвиток соціально-психологічного потенціалу особистості педагога в умовах інноваційних освітніх змін, управління розвитком педагогічних систем у контексті суспільних трансформацій, освіту дорослих у національному і світовому освітньому просторі.

Збірник адресовано науковцям, педагогам, студентам, аспірантам, докторантам, широкому загалу читачів, усім, хто цікавиться проблемами розвитку вищої освіти.

УДК 37(082)

Відповідальність за зміст матеріалів та літературні джерела несуть автори.

© Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича, 2021

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	8
------------------------	----------

ДОПОВІДІ ПЛЕНАРНОГО ЗАСІДАННЯ

Філіпчук Георгій.....	10
Освіта в національному і глобальному вимірах	
Лук'янова Лариса.....	18
Професіоналізація освіти дорослих: сучасний стан і перспективи розвитку	
Хомич Лідія.....	23
Удосконалення професійної підготовки вчителя з урахуванням європейського досвіду	
Романюк Світлана.....	28
Модернізаційні процеси у системі вищої освіти в контексті викликів інформаційного суспільства	
Оліяр Марія	34
Інноваційність у сфері вищої освіти як відповідь на виклики XXI століття	
Пірен Марія	39
Потреби формування нового мислення в еліті України, базованого на духовно-інноваційних засадах	
Руснак Іван	46
Система національної освіти закордонних українців: тенденції розвитку	

МАТЕРІАЛИ УЧАСНИКІВ КОНФЕРЕНЦІЇ

Łukomski Jerzy, Szulchaczewicz (Łukomska) Marzena.....	51
Spoleczne, psychologiczne i prawne ujęcie zjawiska mobbingu	
Амброзы Мариан	59
Взгляд на будущее развитие институционального образования в словакии	
Авшенюк Наталія.....	68
Актуальні характеристики системи підготовки вчителів у Великій Британії у кількісних і якісних вимірах	
Аніщенко Олена.....	74
Освіта дорослих в Україні у регіональних документах стратегічного планування	

Бигар Ганна, Варварич Віталія	80
Інноваційні методи підготовки майбутніх учителів початкової школи в умовах євроінтеграції	
Біленкова Лідія	85
Сучасні підходи у підготовці майбутнього вчителя початкової школи до роботи в пришкільних оздоровчих таборах	
Білоус Олена	90
Професійний розвиток педагога у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами	
Бісовецька Людмила, Суржук Тетяна.....	96
Формування у майбутніх учителів початкових класів дослідно-пошукової компетентності в процесі навчання мовно-літературної освітньої галузі	
Бобак Оксана, Смеречак Леся	101
Інклюзивна складова професійної компетентності педагогів	
Боднарук Ірина	104
Пропедевтична педагогічна практика в системі професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва	
Бопко Ігор, Островська Надія.....	109
Вплив проектної технології на формування професійної ідентичності майбутніх фахівців	
Боровець Олена.....	114
Значення та структура професійного іміджу педагога	
Бражанюк Андрій	118
Методологічні підходи формування професійної культури майбутніх фахівців в умовах фахової професійної підготовки	
Величко Ольга	123
Виховання духовно-моральних цінностей у професійному становленні майбутніх учителів	
Вілюра Юлія, Десятник Катерина	128
Формування у майбутніх учителів початкової школи поваги до дитини в процесі професійної підготовки	
Гандзілевська Галина, Тимощук Єлизавета	134
Можливості психодрами у реалізації компетентнісного підходу в освітньому просторі	
Гатеж Наталія	138
Від естетичної культури вчителя до естетичного виховання учнів	
Гордійчук Оксана	143
Формування самостійності в молодших школярів через реалізацію змісту навчального предмета «Українська мова»	

Граб Мар'яна	149
Формування екологічної культури майбутніх педагогів у процесі фахової підготовки	
Гузенко Оксана, Гунбіна Анна	153
Впровадження педагогічного тренінгу при підготовці майбутніх викладачів в умовах магістратури: переваги та труднощі	
Дідух Віталія	160
Педагогіка партнерства як умова професійного становлення майбутнього вчителя початкової школи	
Добош Олена	164
Професійна підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти до організації освітнього процесу у ЗДО	
Дудка Алла	169
Українсько-турецькі інтеграційні освітні процеси в методиці викладання української мови у вищій школі	
Заячук Юлія	178
Формування світового ринку послуг вищої освіти: конкуренція чи співпраця	
Іванова Лідія	183
Актуальні питання літературної освіти майбутніх учителів початкових класів	
Косташук Оксана	188
Виховання професійної честі сучасного педагога в умовах освітніх змін	
Костолович Тетяна, Шевчук Тамара	192
Орфографічна компетентність як один із детермінантів лінгводидактичної підготовки майбутніх вчителів початкової школи	
Лаппо Віолетта	198
Розвиток читацької культури майбутніх педагогів в інформаційно-цифровому просторі	
Линдіна Євгенія	204
Історична ретроспектива логопедичної допомоги в системі освіти України	
Луценко Богдан	208
Організація освітнього середовища у вищих військових навчальних закладах	
Маковійчук Олеся	211
Підготовка майбутніх учителів початкової школи до формування у молодших школярів проектно-технологічної компетентності	

Маркуляк Лариса	216
Реалізація концептуальних ідей неформальної освіти (з досвіду діяльності Чернівецького університету третього віку ім. Адольфа Кольпінга)	
Мафтин Лариса	220
Емоційний інтелект і його розвиток у майбутніх педагогів: зарубіжний та вітчизняний досвід	
Наконечна Лариса	223
Словесна майстерність учителя – у педагогічних поглядах В.О. Сухомлинського	
Намака Олеся	228
Центр професійного розвитку педагогічних працівників як осередок професійного становлення сучасного педагога	
Нікула Наталя	235
Організаційно-педагогічні умови формування методичної культури майбутніх фахівців початкової освіти	
Пинзеник Олена	239
Формування валеологічної компетентності здобувачів вищої педагогічної світи у процесі самостійної роботи	
Піц Ірина	245
Соціально-педагогічні аспекти підготовки майбутніх учителів початкової школи до роботи в освітніх закладах приватного типу	
Постригач Надія	250
До питання про міждисциплінарну природу педагогічної освіти у зарубіжному дискурсі	
Поясик Оксана	255
Формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх вчителів початкових класів засобами медіаосвіти	
Предик Аліна	260
Психолого-педагогічні аспекти інформатизації освітньої системи	
Радзімовська Оксана, Ігнатович Олена	264
Про значення розвитку емоційного ресурсу вчителя в умовах інноваційних освітніх змін	
Самко Алла, Калюжна Тетяна	270
Андрагогічні засади освітнього процесу в системі післядипломної педагогічної освіти	
Сипченко Ольга	276
Цифровізація вищої освіти як важлива вимога часу	
Стеценко Надія	282
Використання платформи Google Meet у процесі групової роботи зі студентами	

Альона Шульга
кандидат педагогічних наук,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича,
Україна
a.shulga@chnu.edu.ua

Alona Shulha
Candidate of Pedagogical Sciences
Yurii Fedkovych Chernivtsi National University
Ukraine
a.shulga@chnu.edu.ua

ВПЛИВ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ НА ОСОБИСТІТЬ ПЕДАГОГА

THE INFLUENCE OF DISTANCE LEARNING ON THE PERSONALITY OF THE TEACHER

Останній, 2020 рік відзначився кризовою ситуацією у всьому світі, що вплинула на всі сфери діяльності: багато хто залишився без роботи, значна частина – працює з дому, частина освітніх закладів тимчасово припиняє надання освітніх послуг, але більшість – переходить на онлайн-навчання.

З переходом системи освіти у вимушений формат онлайн-навчання, що спричинено пандемією Covid-19, збільшилося навантаження на всіх учасників освітнього процесу: вчителів, школярів та їх сімей. І якщо дистанційне навчання у різних країнах світу звичне явище, що розвивалося набагато раніше у зв'язку з віддаленими районами проживання вихованців (з можливістю вибору форми навчання), для української системи освіти – це інноваційний виклик, що несе в собі поклик до розвитку системи освіти у новому напрямі, і одночасно, висуває нові умови та вимоги до педагогів.

Робота вчителя стає ще складнішою, оскільки безпосередній контакт повинен бути замінений онлайн-відносинами, у кризових ситуаціях вчителі можуть надавати психосоціальну підтримку учням (створити безпечну та підтримуючу

взаємодію, коли учень може висловити свої емоції та переживання; включати конкретні структуровані психосоціальні заходи у процесі навчання та ін.). Тому завантаженість вчителів можна вважати досить високою, оскільки окрім педагога, вони мали стати фахівцями сфери ІТ, іншими словами віртуальним професійним викладачем, а отже, професія вчителя може характеризуватися високим рівнем стресу та фізичними скаргам. Це може бути результатом критичного ставлення до новацій, яке виникає за роки роботи в школі. у результаті багато вчителів відчувають дискомфорт, стомлюваність, дратівливість, що є ознаками погіршення професійного здоров'я людини.

Проблему організації дистанційного навчання досліджували: Андреев О. О., Бондаренко В. В., Вержбицький В. В., Вишнівський В. В., Гніденко М. П., Кухаренко В. М., Марчук Н. Ю., Муковіз О. П., Нежурина М. І., Рибалко О. В. та інші. Через різкий перехід до дистанційної освіти увага дослідників до проблеми дистанційного навчання відчутно зросла. Однак проблема впливу дистанційного навчання на особистість педагога у вітчизняних досліджень недостатньо висвітлена.

Психологами зазначається, що в екстремальних ситуаціях (таких, як різкий перехід на онлайн-навчання) людина може поводитися стенично або астенічно. Стеничний стан (якщо він планомірний, організований) активізує життєдіяльність посилює людську енергію, спонукає до різних видів діяльності, і це в свою чергу призводить до успіху. Астенічний – характеризується пригніченням та втратою життєвих сил, загальмованістю, що в екстремальній ситуації частіше за все викликає невдачі, помилки тощо [5, с.13]. Відповідно, і педагогів з переходом на дистанційне навчання умовно можна розподілити на ці два групи.

Поняття дистанційне навчання розкрито багатьма вченими, але більш повно це визначення подає Муковіз О. П., підтримуючи О. О. Андреева: дистанційне навчання визначено як синтетична, інтегральна, гуманістична форма навчання, в процесі якої використовуються традиційні та нові інформаційні технології та їх технічні засоби, які використовуються для доставки навчальної інформації, самостійного опрацювання, обміну в процесі діалогу вчителя-учня, і коли процес навчання некритичний щодо розташування у часі, просторі, закладі [4, с.53].

Уже з самого визначення дистанційного навчання зрозуміло, що така форма має багато переваг для учнів (навчання з будь-якого місця, доступність до навчального матеріалу та ін.), однак варто звернути увагу на недоліки онлайн-навчання, які безпосередньо впливають на особистість суб'єктів дистанційної освіти. Ці недоліки умовно можна виділити у дві групи: технічні та психологічні.

До технічних відносять: відсутність технічного забезпечення та інтернет-зв'язку (так званий «цифровий бар'єр», і здається, що в наш час це майже неможливо, однак є сім'ї з різним матеріальним забезпеченням, вплив місця проживання і т. п.); матеріальні витрати на користування онлайн-сервісами та платформи (є достатня кількість безкоштовних ресурсів, однак більшість – на певному етапі потребує витрат) [2, с.260].

До психологічних недоліків зазначаємо: відсутність «живого» безпосереднього спілкування, в якому психологи вбачають значну потребу та підтримку під час навчання; відсутність мотивації у навчанні (особливо у молодших школярів), що впливає на розпорядок дня та самодисциплінованість; недостатній рівень комп'ютерної грамотності у всіх учасників дистанційної освіти (дітям можна надати конкретні інструкції з користування тим чи іншим інтернет-ресурсом, тоді як вчителю приходится опановувати нові платформи та сервіси самотужки, витрачаючи багато часу та зусиль на самоосвіту); в процесі дистанційного навчання педагоги вимушені набагато більше часу приділяти роботі, ніж це було за традиційної очної системи навчання, що в подальшому призводить до перенавантаження, стресу та погіршення стану здоров'я [2, с.261].

При вивченні впливу умов дистанційного навчання на емоційний та фізичний стан групою дослідників визначено: у період ДН час використання електронних пристроїв збільшився на 22,7%, час роботи з електронними пристроями без перерв для відпочинку зросла на 10,6%., кількість застосувань електронних пристроїв збільшилася на 42,8%. За час ДН з використанням у великому обсязі електронних пристроїв вчителі відзначили такі негативні симптоми: 84,8% – втому очей; 59,1% – головний біль та втому, біль у шийі; 56,1% – перевтома; 50% – втома та біль у спині; 47% відзначають нечіткість сприйняття зображення на

екрані монітора; 43,9% – болі в області очей; 34,8% – нервово-психічна напруга; 33,3% – труднощі зі сном; 24,2% – відчуття миготіння перед очима; 10,6% – шум і «закладеність» вух; і лише у 4,5% вчителів скарги відсутні [3].

У дослідженнях зарубіжних вчених до найпоширеніших пояснень, чому відчувається втома від дистанційної освіти та який її вплив на процеси навчання та роботи, відносять такі [7]:

– Технологія часто не працює оптимально (проблеми з підключенням або у роботі з мікрофоном чи камерою), збільшуючи рівень стресу, і ситуація погіршується, коли в одному будинку одночасно кілька людей працюють або навчаються дистанційно одночасно.

– Відеоконференції зменшують невербальні сигнали, вимагаючи значного збільшення когнітивних ресурсів для сприйняття та розуміння значення комунікативних актів інших людей, крім того, невеликі затримки у відеоконференціях змушують наш мозок працювати більше, щоб подолати та відновити синхронність у нашому спілкуванні, викликаючи непорозуміння [7].

Дослідження нейропсихологів свідчить про те, що перехід від фізичних місць (офісів / навчальних класів) до цифрових (Zoom, Teams, Meet тощо) робить більший акцент на кількісних, а не на якісних аспектах досвіду. Це може спричинити все більшу кількість нових зустрічей, які не забезпечують значного поліпшення знань чи роботи та створюють відчуття: «я завжди в мережі, але нікуди не їду». Наявність в мозку нейронів «клітин місця» допомагають ідентифікувати себе як студента чи фахівця у конкретних просторових приміщеннях, тому в першу чергу в умовах дистанційного навчання ми себе не відчуваємо повноцінним фахівцем, крім того, це штовхає нас робити більше речей одночасно (багатозадачність) – тобто відвідувати зустріч, переглядаючи домашні завдання дитини, – неминуче посилюючи втому та стрес. Ось чому різні дослідження виявили прямий зв'язок між зниженою професійною ідентичністю та рівнем вигорання: чим менше ви почуваетесь студентом чи робітником, тим менше сприймають це інші та тим більше шансів, що ви відчуєте вигорання [7].

У закордонних дослідженнях впливу дистанційного навчання на вигорання педагога констатовано факт стресовості невідкладного переходу до такого режиму навчання. Молодим групам допоміг подолати цей виклик стійкий організм, старшим віковим групам – їхній досвід. Однак наявність професійного вигорання у досвідчених викладачів на рівні емоційного виснаження та зниження власних досягнень свідчить про великі зусилля, які їм довелося докласти в даному контексті. Взаємозв'язок конструкцій вигорання з факторами дистанційного навчання під час пандемії довів, що досвідченіші професійні викладачі є більш вразливими до таких різких змін у професійних сценаріях. Насправді для всіх освітян, відсутність живого спілкування з учнями та відсутність емоційного обміну були жорстким випробуванням. Складність полягала також у необхідності довго сидіти перед комп'ютером і довше готуватися до занять [6].

Однак дослідниками виділено ряд переваг такого випробування. Наприклад, можливість розвивати нові компетенції та опановувати нові технології навчання. До пандемії близько половини респондентів користувались електронним навчанням, тоді як інша половина використовувала освітню платформу Moodle, деякі з яких прийняли змішане навчання. Під час пандемії освітяни почали активно вивчати та використовувати інші платформи (Google Drive, Moodle, Dropbox, Zoom, MS Teams, Hangouts & WeChat та інші платформи) [6].

Не існує універсального «рецепту» від вигорання, а тим більше в умовах дистанційного навчання. Однак низку рекомендацій запропоновано Вариводою К. С. щодо дотримання психогігієни в умовах дистанційного навчання: наявність особистого простору (приділяти час «для себе», займаючись улюбленою справою); концентрація на позитивних думках; використовувати інформацію з достовірних джерел, не первантажуючи себе зайвим інформаційним потоком; раціональний розподіл часу (тайм-менеджмент), з розподілом пріоритетності завдань та дотримання режиму (харчування, відпочинку); врахування власних біоритмів (працювати в період активності організму, і навпаки, відпочивати в період втоми); перерва для очей на 10-15 хв кожних 2 год.; рухова активність (особливо

потребує збільшення тривалості при малорухливому способі); уважність до фізичного, емоційного та психологічного стану організму [1, с.86-87].

Отже, ситуація «блокування» призвела до нових викликів та серйозних проблем у житті педагогів, про що свідчить тиск нових освітніх онлайн-методів: багато годин роботи за комп'ютером, труднощі через відсутність фізичного контакту, втома та багато інших факторів, які безпосередньо вплинули на особистість педагога та його стан. І хоча вже є певні напрацювання та перші рекомендації для вчителів як ефективніше організовувати роботу при дистанційному навчанні, звичайно, що проблема впливу дистанційного навчання на особистість вчителя потребує тривалих досліджень з подальшою розробкою чітких рекомендацій для ефективних стратегій викладання, що сприяють процесам навчання та навчання на основі змішаних або онлайн-методів; та розробкою програм підтримки для сприяння фізичної активності серед громадян, регламентацією робочого часу та активного відпочинку.

Література

1. Варивода К. С. Психогігієна професійної діяльності викладача в умовах дистанційного навчання. *EDITORIAL BOARD*. 2021. С. 284-288
2. Дідух В., Шульга А. Можливості дистанційної освіти в педагогіці партнерства *Актуальні питання гуманітарних наук*, 2020. 4.29. С. 256-262.
3. Жуков О. Ф., Черкесова Е. В., Алексеева М. Н. Влияние условий дистанционного обучения на эмоциональное и физическое состояние учителя. – URL: <http://science-education.ru/pdf/2021/2/30610.pdf>
4. Муковіз О.П. Теоретичні та методичні засади дистанційного навчання у системі неперервної освіти вчителів початкової школи. Умань. 2017. С.53
5. Психологічна профілактика і гігієна особистості у протидії пандемії COVID19: методичний посібник / за заг. ред. Рибалки В.В. Київ: Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, 2020 р. 123 с.

6. Valieva, F., Fomina, S., & Nilova, I. (2020). Distance Learning During the Corona-Lockdown: Some Psychological and Pedagogical Aspects. *Knowledge in the Information Society: Joint Conferences XII Communicative Strategies of the Information Society and XX Professional Culture of the Specialist of the Future*, 184, 289–300. https://doi.org/10.1007/978-3-030-65857-1_25

7. Giuseppe Riva, Brenda K. Wiederhold, and Fabrizia Mantovani. Surviving COVID-19: The Neuroscience of Smart Working and Distance Learning. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*. 2021. 24:2. 79-85. <http://doi.org/10.1089/cyber.2021.0009>